

BEŇA, Jozef – SCHELLE, Karel. *Trianon a Slovensko. Hranice Československa na Slovensku podľa Trianonskej mierovej zmluvy.*

Ostrava : Key Publishing, 2023, 346 s. ISBN 978-80-7418-397-3.

V roku 2023 vyšla vo vydavateľstve Key Publishing, s. r. o., v spolupráci s The European Society for History of Law (Európska spoločnosť pre právne dejiny) zbierka editovaných a komentovaných dokumentov s názvom *Trianon a Slovensko. Hranice Československa na Slovensku podľa Trianonskej mierovej zmluvy*. Túto publikáciu pripravili skúsení právní historici: profesor Jozef Beňa, ktorý desaťročia pôsobil na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, a docent Karel Schelle, ktorý pôsobí na Katedre dejín štátu a práva Právnickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne a zároveň aj ako predseda predstavenstva The European Society for History of Law.

Na úvod je potrebné zdôrazniť, že v prípade tejto publikácie ide o prvú komplexnú zbierku dokumentov venovanú problematike Trianonskej mierovej zmluvy a hraniciam Československa na Slovensku, respektíve československo-maďarským hraniciam po vzniku Československej republiky v slovenskej (nielen právnej) historiografii. V tomto zmysle možno hovoriť o splatení dlhu, ktorý v tomto smere mali historici voči slovenskej spoločnosti.

Dielo sa skladá zo šiestich tematicky zameraných kapitol a troch príloh. Prvá kapitola obsahuje dokumenty mapujúce slovenské štátoprávne vzťahy od roku 1848 až po vznik Československa. Od Žiadostí slovenského národa z 10. mája 1848, ktoré obsahovali prvý slovenský štátoprávny program, až po dokumenty nadväzujúce na Martinskú deklarácia, ktorou sa slovenské politické elity prihlásili k myšlienke vzniku česko-slovenského štátu. Dokumenty v tejto kapitole vhodným spôsobom rámcujú problematiku Trianonskej mierovej zmluvy do kontextu slovenskej štátoprávnej emancipácie, čo je zdôraznené aj v úvode knihy. Štátne hranice vytyčujúce štátne územie sú elementárnym a obligátnym znakom štátu, preto má toto dielo relevanciu aj v súčasnosti, nielen pre historikov, ale aj pre ústavných právnikov či širšiu laickú verejnosť.

Druhá kapitola obsahuje dokumenty od uznania československého národa, resp. uznania československého štátu *in statu nascendi* (v stave zrodu) zo strany dohodových mocností Francúzska, Veľkej Británie, USA a Japonska v júni až septembri 1918 až po medzinárodnoprávne uznanie Československa po jeho vzniku 28. októbra 1918. Táto kapitola obsahuje aj prvé dokumenty týkajúce sa neskoršej slovenskej hranice a súvisiace s inkorporáciou slovenského územia do Československej republiky od novembra 1918 až do januára 1919, osvetľujúce najmä zložitú a prakticky náročnú problematiku určovania demarkačných čiar medzi Československou republikou a Maďarskou ľudovou republikou. Tieto dokumenty predstavujú nevyhnutný prológ pre bližšie štúdium ustanovenia a medzinárodnoprávneho potvrdenia južnej hranice Slovenska Trianonskou mierovou zmluvou.

Tretia kapitola s názvom *Zánik uhorského štátu a hranice Maďarska s Československom* už obsahuje dokumenty týkajúce sa rokovania Parížskej mierovej konferencie, ktorá začala 18. januára 1919 a na ktorej bola Československá republika reprezentovaná

predsedom vlády Karlom Kramárom a ministrom zahraničných vecí Edvardom Benešom, ktorý bol predtým pozvaný aj na zasadanie Najvyššej vojnovej rady. Výber dokumentov zohľadňuje vecný zámer diela a okrem priebehu konferencie zachytáva aj informácie o predkonferenčných rokovaníach o prímerí s Nemeckom a Maďarskom či reakcie na ofenzívu Maďarskej republiky rád na Slovensko od mája 1919.

Štvrtá kapitola, ktorá je rozsahom najkratšia, zahŕňa niekoľko dokumentov venovaných prevažne obdobiu po skončení rokovaní Parížskej mierovej konferencie, avšak pred dokončením a podpísaním mierových zmlúv. V centre pozornosti sú najmä postoje veľmocí k snahám maďarskej diplomacie o revíziu návrhu mierovej zmluvy (neskoršej Trianonskej mierovej zmluvy).

Piatu kapitola možno označiť za jednoznačne najprínosnejšiu, pretože sprístupňuje slovenskej laickej i odbornej verejnosti zväčša jazykovo nedostupné dokumenty týkajúce sa maďarských stanovísk a prejavov na Parížskej mierovej konferencii. Dokumenty zaradené v ostatných kapitolách diela totiž pochádzajú zväčša z knižných publikácií vydaných v slovenskom alebo českom jazyku, napríklad a najmä dvojzväzkovej zbierky dokumentov *Československo na parížské mírové konferenci 1918 – 1920*, dvojzväzkovej zbierky dokumentov *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, zbierky dokumentov *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov X.*, diela Edvarda Beneša *Světová válka a naše revoluce*, knihy Fedora Houdeka *Osvobodenie Slovenska 1918 – 1919 : výklad o jednaniach s maďarskou vládou* či publikácie Ladislava Deáka *Súčasníci o Trianone*. V tejto kapitole pochádzajú dokumenty z maďarskej kolekcie dokumentov *Sub Clausula 1920 – 1947 – Dokumentumok két békeszerződés – Trianon, Párizs – történetéből* a pre recenzované dielo boli preložené právnou historičkou Martou Rajkovou. Ich význam spočíva najmä v tom, že ponúkajú sondu do myslenia, argumentácie a snáh vtedajšej maďarskej diplomacie na Parížskej mierovej konferencii, konkrétne vedúceho maďarskej delegácie – grófa Alberta Apponyiho. Až do uplynulého roku, teda viac ako sto rokov po podpise Trianonskej mierovej dohody, boli tieto dôležité dokumenty prístupné len malej časti slovenských historikov, ktorá ovláda maďarský jazyk. Dovolím si povedať, že keby vydané dielo obsahovalo len obsah piatej kapitoly, jej prínos pre slovenskú historiografiu by bol nespochybniteľný.

V šiestej kapitole sú reprodukované spomienky slovenských účastníkov predmetnej mierovej konferencie. Konkrétne ide o právnika, novinára a sociálnodemokratického politika Ivana Markoviča, národohospodára a politika Fedora Houdeka a diplomata Štefana Osuského, ktorý pôsobil ako generálny sekretár československej mierovej misie, ktorá odborne podporovala vyššie spomenutých zástupcov Československa na mierovej konferencii. Pre kontext celého diela a najmä v nadväznosti na predchádzajúcu kapitolu je dobré, že vybrané dokumenty obsahujú Osuského argumentáciu zo slovenskej perspektívy, ktorou reagoval na argumenty maďarskej delegácie snažiace sa obhájiť nedeliteľnosť bývalého Uhorska.

Siedma časť diela obsahuje prílohy. V prvom rade ide o výber relevantných častí samotnej Trianonskej mierovej zmluvy s dôrazom na články vytyčujúce hranice Československa, garantujúce jeho uznanie zo strany Maďarska či poskytovanie ochrany menšinám. Ďalšou prílohou je maďarský zákon z roku 2010, ktorým bol vyhlásený „4.

jún, deň trianonského mierového diktátu z roku 1920, za Deň národnej súdržnosti“, aj s dôvodovou správou. Poslednou prílohou je tlačová správa Národnej rady Slovenskej republiky z roku 2020 o tom, ako si sté výročie Trianonskej mierovej zmluvy pripomenul vtedajší predseda slovenského parlamentu Boris Kollár. Posledné dve prílohy možno označiť za aktualizáciu moment diela, ktorý pripomína, že problematika v ňom diskutovaná nie je len uzavretou historickou kapitolou, ale dodnes predstavuje politikum a živú tému pamäťovej politiky maďarského i slovenského štátu.

Z obsahového hľadiska je tak recenzované dielo naozaj hodnotným príspevkom do slovenskej (právnej) historiografie. Okrem toho, že je prvým dielom svojho druhu, otvára tiež v slovenskej odbornej verejnosti možnosti pre skúmanie a poznanie maďarského stanoviska k problematike Trianonskej mierovej zmluvy, ako aj širšieho maďarského historického a právneho myslenia. Z formálneho hľadiska možno vytknúť, že dokumenty sú v rámci každej kapitoly očíslované nanovo, čo môže skomplikovať odkazovanie na konkrétne dokumenty pri ich citovaní, ako aj pomerne častý výskyt preklepov a iných chýb v písaní v komentároch k jednotlivým dokumentom či v citáciách zdrojových diel. Celkovo, aj vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti, však knihu *Trianon a Slovensko. Hranice Československa na Slovensku podľa Trianonskej mierovej zmluvy* od autorského tandemu Jozef Beňa a Karel Schelle môžem záujemcom z radov právnikov, historikov, politológov a ďalších zainteresovaných osôb vrele odporučiť, pričom možno oprávnene dúfať, že aspoň niektorí z mladých historikov či právnych historikov nadviažu na jej prínos a pomôžu ďalej prehĺbiť spracovanie tejto témy v slovenskej historiografii.

Michal Malatinský